

Verslag Stakeholderbijeenkomst Natuurherstelverordening (NHV)

Datum, locatie: woensdag 13 mei 2026, 13.00 -17.00 uur, Vredenburg Zalencentrum, Utrecht.

1. Inleidend

Op 13 mei 2026 is een stakeholderbijeenkomst georganiseerd door het NHV- programmteam (LVVN). Voor deze bijeenkomst zijn in de volle breedte 350 stakeholders uitgenodigd. Er waren 120 deelnemers aanwezig van 82 verschillende organisaties.

Dit verslag geeft inzicht in de plenaire- en deelsessies; daarbij verwijzen we u ook naar de Powerpoint slides op de NHV-pagina van de website Ons Levend Landschap [Presentatie Stakeholderbijeenkomst Ontwerp-Natuurplan | Levend Landschap](#)

Het doel van deze bijeenkomst was het informeren en het beantwoorden van vragen van de diverse stakeholders over:

- De stand van zaken rondom de NHV, de opgaven per artikel, thema's die moeten worden uitgewerkt om te komen tot het Natuurplan en de onderzoeken die het Rijk;
- Het proces tot het komen tot een Ontwerp-Natuurplan en inkijkje naar het proces tot de ontwikkeling van een definitief Natuurplan.

Programma bijeenkomst

- Inloop met lunch
- Plenaire opening en inleiding
- Deelsessies in twee rondes met een kleine pauze:
 - **Deelsessie 1: Wetswijziging omgevingswet**
 - **Deelsessie 2: Water ecosystemen**
Mariene ecosystemen (artikel 5); Kust-zoetwater (artikel 4); Rivieren (artikel 9)
 - **Deelsessie 3: Stedelijk ecosysteem**
Stedelijke ecosystemen (artikel 8)
 - **Deelsessie 4: ecosystemen in het landelijk gebied en de bestuivers**
Landelijk gebied ecosystemen (artikel 11); Bestuivers (artikel 10)
 - **Deelsessie 5: Terrestrische ecosystemen (op land)**
Gebieden met enkel de bestemming natuur op land (artikel 4, 12 en 13)
- Plenaire afsluiting.

Deelnemende organisaties

Aeres Mbo, Agractie Nederland, Agrodis, Arcadis, ARK Rewilding Nederland, BeeGrateful, Biohuis, BoerenNatuur, Bosgroepen, Boskalis, Coalitie Wadden Natuurlijk, Collectief Midden Overijssel, Comité Schone Lucht, Cosun, De Bioverbinding, De Haagse Hogeschool, De Natuurweide, EIS Kenniscentrum Insecten, FBE Gelderland, Friesland Campina, Gebiedscoöperatie Stichtse Vecht, Gebiedscollectief Noordoost Twente, GLK, Grauwe kiekendief, Haskoning, Heijmans, HISWA-RECRON, HogeVeluwe, IPO, IUCN, Koninklijke Jagersvereniging, Koninklijke VHG, Land van Ons, LTO Nederland, Naturalis, Natuur & Milieu, Natuur en Milieu Gelderland, Natuur en Milieufederaties, Natuur en Milieufederatie Limburg, Natuurmonumenten, NAV, Nederandse Vissersbond, NL Adviseurs, NLGreenlabel, NMV, NTBO,

NVP, Omgevingsberaad Waddengebied, PBL, PO Mossel, Ravon, RVO, Staatsbosbeheer, Statenfractie PvdD Fryslan, Stichting Commonland, Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel, Stichting Doggerland, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Stichting Mobilisation for the Environment, Stichting Norminstituut Bomen, Stichting Stikstofclaim, Stroming, Tauw, t Schoutenhuis b.v., Twickel, Utrechts Landschap, UvW, VAB NET, Van Doorne, Van Wijnen Groep, Vattenfall, Vereniging Leefmilieu, Vereniging van Waterbouwers, Vlinderstichting, VNG, VNONCW – MKB, Vogelbescherming Nederland, Waddenvereniging, Waterschap Limburg, Zlto, ZMF, Zoogdierbescherming Nederland.

2. Verslag plenaire opening en afsluiting

De aanwezigen zijn bijgepraat over wetgeving, proces, de Taskforce en het Ontwerp-Natuurplan.

De programmamanager Natuurplan NHV opent de bijeenkomst en heet alle aanwezigen welkom.

Aansluitend neemt de Kwartiermaker implementatie NHV, de deelnemers aan de hand van een presentatie in vogelvucht mee in de stand van zaken van het Ontwerp-Natuurplan.

Het Rijk werkt aan een Natuurplan om de wettelijke doelstellingen voor herstel van ecosystemen te realiseren. De Europese verordening is in 2024 aangenomen. De eerste doelen zijn in 2030. De doelstellingen voor natuurherstel worden vastgelegd in nationale wetgeving en richten zich op het herstel van ecosystemen.

De Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof is opgericht naar aanleiding van het coalitieakkoord. De maatregelen mbt natuurherstel landen in het definitieve Natuurplan.

Tijdpad en mijlpalen

- Het Ontwerp-Natuurplan (d.d. 13 mei) is nog een ambtelijk concept, dat bestuurlijk nog niet is vastgesteld. De besluitvorming volgt op 26 juni tegelijk met de maatregelen van de Taskforce;
- Uiterlijk 1 september 2026 levert Nederland een Ontwerp Natuurplan aan bij de EU, in het format van de Europese Commissie;
- Uiterlijk 1 september 2027 wordt het definitieve Natuurplan ingediend.

Inhoud Ontwerp Natuurplan

- Doelen: hoe Nederland de Europese doelen voor natuurherstel gaat halen;
- Restopgave: wat er, na bestaand beleid, nog nodig is om NHV-doelen te bereiken;
- Gefaseerde uitwerking: een stapsgewijze aanpak richting 2030 en verder;
- Leidende principes: natuurherstelprincipes, ook gerelateerd aan de Nota Ruimte;
- Generieke drukfactoren: aanpak van brede oorzaken van achteruitgang (bijv. stikstof, verdroging, versnippering).

De kwartiermaker geeft ook een vooruitblik om te komen tot een definitief Natuurplan dat voor 1 september 2027 ingediend wordt bij de Europese Commissie. We hebben het komende jaar met elkaar, met stakeholders, meerdere departementen en medeoverheden de tijd om van een meer

analytisch Ontwerp-Natuurplan te komen tot een volwaardig definitief Natuurplan met maatregelen.

Inhoud Definitief Natuurplan

- Uitwerking van de maatregelen, o.a. uit het maatregelenpakket van de Taskforce;
- Verwerking van adviezen uit het Plan-MER, zienswijzen op het Ontwerp-Natuurplan, het oordeel van de Europese Commissie, reflectie van het PBL en suggesties vanuit de sectoren en stakeholders;
- Wetgeving: omgevingswet als basis, bestuurlijke afspraken Rijk en Medeoverheden. Nu nog geen doorvertaling naar taken van bv gemeenten en waterschappen;
- Financiën: begroting en dekking van de maatregelen Taskforce.

Meest gestelde vragen

Heeft het zin om een zienswijze in te dienen op een natuurplan dat al bijna klaar is? Of kunnen we ons de moeite besparen om in september een zienswijze in te dienen?

Antwoord: We hebben nog een heel jaar om een definitief plan te maken. Dien alstublieft zienswijzen in. Het Ontwerp-Natuurplan is slechts een eerste stap in het proces.

Kan het maatregelenpakket al worden gedeeld? Welke type maatregelen wordt er genomen?

Antwoord: via de Taskforce is het Ontwerp-Natuurplan gedeeld en vanaf 26 juni in te zien.

Verslechteringsverbod sep '27 gaat in. Wat is het nulpunt waar we naar kijken? Is het een doorlopende opgave? Wat is het ijk-/beginpunt?

Antwoord: Het betreft een doorlopend verbod, we dienen maatregelen te treffen ter voorkomen van de verslechtering. We moeten ervoor zorgen dat de toestand vooruitgaat. We maken hiervoor gebruik van de meest recente Vogel- en Habitatrichtlijnrapportage, welke afgelopen zomer is afgerond, 2019-2025 van dit moment. Over 6 jaar zullen we dit evalueren.

Wordt de Noordzee (Mariene ecosystemen) meegenomen in de Taksforce uitwerking, want daarbij wordt alleen Landelijk gebied nog specifiek genoemd.

Antwoord: Het waterdeel kan ook in de uitwerking van de Taskforce maatregelen worden meegenomen.

In de naam Natuurplan, is het woord herstel eruit gehaald. Zegt dat iets over de ambities die LVVN heeft?

Antwoord: De ambitie is hetzelfde gebleven: op een realistische manier de NHV uitvoeren. Voor wat betreft de naamsverandering: het plan gaat nog steeds over natuurherstel. De eigenlijke benaming vanuit de Europese Commissie is 'Nationaal Herstelplan'.

Na de plenaire sessie volgen in twee rondes meerdere deelsessies. Deelnemers worden meegenomen in de huidige analyse van de situatie en inzichten op basis van wetenschappelijke onderzoeken. De deelnemers kunnen vragen stellen en aandachtspunten meegeven voor het vervolgproces.

De bijeenkomst is plenair afgesloten

Middels een [enquête](#) wordt uw mening gevraagd over de bijeenkomst;

De [powerpoint slides met alle presentaties](#) zijn gedeeld met de aanwezigen;

In het najaar - na de start van de ter inzagelegging – wordt de volgende stakeholderbijeenkomst gepland. Er volgt een tijdige uitnodiging.

3. Deelsessies

3.1 Deelsessie 1: Wetswijziging omgevingswet

Tijdens deze sessie namen wij de aanwezigen mee in de beoogde wetswijziging.

Uitleg en achtergrond

Sinds 18 augustus 2024 is de Europese Natuurherstelverordening (NHV) van kracht. Deze verordening draagt bij aan het herstel en de bescherming van ecosystemen die cruciaal zijn voor de biodiversiteit, voedselzekerheid, bodemkwaliteit, klimaatadaptatie en het nakomen van internationale verplichtingen, zoals het VN-Biodiversiteitsverdrag.

Om te voldoen aan de NHV, is het nodig om de Omgevingswet en bijbehorende lagere regelgeving aan te passen. Zo moet verduidelijkt worden wie welke taken, bevoegdheden en instrumenten heeft, zodat bijvoorbeeld duidelijk is wie welke maatregelen in welke gebieden treft. Het wetsvoorstel bevat de volgende onderdelen:

- Aanpassing en actualisering van taken van de provincies en het Rijk op het gebied van natuur;
- Opname van het Natuurplan als een wettelijk verplicht programma;
- Het verzekeren dat via de bestaande gebiedsbeschermingsinstrumenten een dekkende invulling kan worden gegeven aan de verplichting om maatregelen te nemen ter voorkoming van significante verslechtering in gebieden met habitattypen;
- Aanvullen van grondslagen, zodat in de lagere wetgeving (amvb) instructieregels kunnen worden gesteld. Deze instructieregels zijn nodig om invulling te kunnen geven aan de inhoud en werking van het Natuurplan en voor de vereiste monitoring.

De huidige wetswijziging gaat alleen over de aanpassingen voor de Omgevingswet. De verdere uitwerking van de wettelijke regels volgt in lagere wetgeving en treedt tegelijk met de aanpassingen van de Omgevingswet in werking. Daarvoor volgt een aparte internetconsultatie.

Veel gestelde vragen - Omgevingswet

Waar zien de resultaatsverplichtingen in de NHV op toe?

Antwoord: Hoewel tijdens het onderhandelingsproces van de NHV diverse resultaatsverplichtingen zijn afgezwakt naar inspanningsverplichtingen, geldt dat niet voor alle verplichtingen. De NHV bevat nog steeds resultaatsverplichtingen.

Een voorbeeld hiervan is artikel 4.1 NHV. Dit artikel verplicht tot het treffen van herstelmaatregelen op 30% van het areaal in 2030 en stelt ook verplichtingen voor de jaren 2040 en 2050. Het artikel zegt echter niet dat het herstel dan ook bereikt moet zijn.

Een ander voorbeeld is de verplichting uit artikel 8 NHV, op grond waarvan eind 2030 geen nettoverlies is toegestaan in de totale nationale oppervlakte stedelijke groene ruimte en stedelijke boomkroonbedekking in stedelijke ecosysteemgebieden, en na 2030 een positieve trend moet worden gerealiseerd. Artikel 10 bevat resultaatsverplichtingen ten aanzien van het stoppen van de achteruitgang en het herstellen van bestuiverpopulaties.

Artikel 4(12) NHV bevat juist een duidelijke inspanningsverplichting; lidstaten moeten zich inspannen om maatregelen te treffen ter voorkoming van verslechtering van bestaande habitattypen.

Wanneer er wettelijk niets geregeld zou worden, kunnen medeoverheden dan ook worden aangesproken?

Antwoord: Het Rijk pakt de NHV-opgave in gezamenlijkheid met de medeoverheden op. Binnen het natuurdomein hebben de verschillende medeoverheden (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) verantwoordelijkheden en rollen in de uitvoering. Medeoverheden kunnen alleen worden aangesproken voor zover er bij hen op grond van de geldende of voorziene wetgeving een taak ligt die zij verwaarlozen of als zij zelf in strijd handelen met Europeesrechtelijke verplichtingen, bijvoorbeeld als zij plannen vaststellen met mogelijk significant negatieve effecten voor een Natura 2000-gebied, zonder een passende beoordeling conform artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn te hebben uitgevoerd.

Waarom is de keuze gemaakt om stedelijke ecosystemen op Rijksniveau en niet op gemeentelijk niveau aan te wijzen?

Antwoord: Over de aanwijzing van stedelijke ecosystemen zijn we in gesprek met VRO en VNG. Het zou veel vragen van individuele gemeenten om dit afzonderlijk op te pakken, daarom wordt dit vanuit het Rijk georganiseerd. Wel is er afgesproken om dit in samenspraak met hen te doen.

Wordt er bij de Natura 2000 vergunningverlening gekeken naar de NHV?

Antwoord: Met deze wetswijziging wordt niet voorzien in een aanpassing van het toepassingskader van vergunningensystemen. Er verandert dus weinig op dit vlak. Wel is het mogelijk dat op termijn een aanpassing van doelstellingen van individuele Natura 2000-gebieden nodig kan zijn. Die aanpassing, van bijvoorbeeld een behoudsdoelstelling naar een verbeterdoelstelling, kan gevolgen hebben voor de bestaande toetsing.

- **NB Update juli 2026:** inmiddels is de internetconsultatie van start gegaan, zie [Overheid.nl | Consultatie Uitvoeringswet Natuurherstelverordening](https://overheid.nl/consultatie-uitvoeringswet-natuurherstelverordening)

3.2 Deelsessie 2: Water ecosystemen

Tijdens deze sessie zijn de aanwezigen meegenomen in artikel 4 (Kust- en zoetwater ecosystemen), artikel 5 (Mariene ecosystemen) en artikel 9 (Rivieren).

Veel gestelde vragen

Wat is goede staat? En hoe komen we daarachter?

Antwoord: We hebben verschillende methodieken om te meten, op Europees niveau is het nog niet op elkaar afgestemd. In oktober/november komt een afspraak om methodieken af te stemmen zodat we geen appels met peren gaan vergelijken. In november komt daar dus meer duidelijkheid over. Wel moet er dan nog getoetst worden wat de opties zijn. Dit staat niet beschreven in het Ontwerp Natuurplan. Het staat nog open, maar is wel degelijk relevant. De zachte sedimenten zijn in slechte staat. De OSPAR werkgroep heeft deze week advies uitgebracht.

Betreft artikel 9, kijken jullie naar de waterliggende projecten? Voor compensatie natuurverordening. Vanuit PAGW: uitvoering IJsselmeergebied systeemherstel. Wat doe je als je waterriet wilt creëren? Wordt niet opgenomen in natuurplan. Hoe ga je om met dilemma? Hebben jullie hier een bepaald beeld bij?

Antwoord: De opgave voor waterveiligheid is een ingewikkeld onderwerp. Hier hebben we nog veel werk aan om het uit te werken. Het zou mooi zijn als we kansen kunnen koppelen, dus daar letten wij ook op.

Kijken jullie naar het huidige beleid en daarna naar de restopgave? Of kijken jullie naar de huidige resultaten of naar maatregelenpakket?

Antwoord: We kijken naar beide. De evaluatie in 2028 is heel belangrijk om de effecten te kunnen bepalen.

Vrijstromende rivieren komen toch ook in de (grote) wateren terecht?

Antwoord: Deze worden vanuit de KRW opgepakt.

3.3 Deelsessie 3: Stedelijk ecosysteem

Tijdens deze sessie zijn de aanwezigen meegenomen in artikel 8, Stedelijke ecosystemen.

Uitleg en achtergrond

De stad is relevant voor natuur en biodiversiteit. Natuurgebieden buiten de steden worden met elkaar verbonden door middel van verbindingzones die door de stad lopen. Via deze zones kunnen soorten zich verspreiden van het ene naar het andere natuurgebied. In steden groeien relatief veel bloeiende planten, dat is belangrijk voor bestuivers. Ook is de biodiversiteit in steden hoog al gaat het vaak om soorten die van nature niet bij elkaar voor zouden komen.

De NHV is sinds juli 2024 van kracht. De opgave is dat stedelijke groene ruimte en boomkroonbedekking sinds die datum niet in oppervlakte achteruit mag gaan. De doelen voor artikel 8 van de NHV zijn bovendien een resultaatsverplichting; die doelen moeten we echt gaan halen. Met boomkroonbedekking wordt bedoeld de projectie van de boom op de grond van bovenaf gezien.

Bij artikel 8 gaat het naast groen in de openbare ruimte ook over groen op privéterreinen, die tellen ook mee. Ook groene daken en gevels tellen mee als stedelijke groene ruimte. Particulier

groen telt ook mee voor art 8 NHV; maar gemeenten kunnen burgers niet dwingen om groen in hun tuin of terrein te behouden.

Als er stedelijk groen verdwijnt dan moet dat worden gecompenseerd. Om de hoeveelheid stedelijke groen te monitoren worden satellietbeelden gebruikt.

Gemeenten met meer dan 5.000 inwoners en delen binnen hun gemeente met gemiddelde en hoge dichtheid (op basis van een grid) moeten een stedelijk ecosysteem begrenzen. Op basis van een PBL-rapport worden kaartjes met manieren van begrenzen getoond.

De verordening bepaalt welke gemeenten aan de doelen voor artikel 8 moeten gaan voldoen.

De ontwikkeling van stedelijke groene ruimte en boomkroonbedekking in gemeenten die een stedelijk ecosysteem hebben begrensd moet worden gemonitord. Het Rijk zal de monitoring faciliteren. Samen met de koepels worden uitgangspunten en randvoorwaarden voor de begrenzing opgesteld. Gemeenten en grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor de groene ruimtes. Naast de doelen van de artikel 8b moet ook de woningbouwopgave waar VRO voor verantwoordelijk is worden behaald. Het is handig om de begrenzing zo te kiezen dat beide doelen zo goed mogelijk met elkaar in balans zijn.

Sommige gemeenten hebben binnen hun grenzen veel groen en als groen verdwijnt moet dat worden gecompenseerd. De grenzen van dat grid waarop de minimale begrenzing is gebaseerd kunnen soms heel raar uitkomen (dwars door woonwijken en industriegebieden heen). Soms vallen hele delen van industriegebieden buiten de minimale begrenzing omdat er geen mensen wonen in een industriegebied.

Minimale begrenzing is in Ontwerp Natuurplan voorlopig vastgelegd.

VRO onderzoekt wat de uitgangspunten zijn voor de optimale begrenzing.

Samenvattend, vragen en opmerkingen tijdens de sessies

1. Minimale begrenzing: risico's en beperkingen

- Verlies van ecologische samenhang:
 - Een te beperkte begrenzing kan leiden tot:
 - Fragmentatie van groen (bijv. groene corridors die door de begrenzing worden doorsneden).
 - Verlies van "wisselgeld": Flexibiliteit in ruimtelijke afwegingen verdwijnt, waardoor natuur onder druk komt.
 - Averechts effect: Stimuleert woningbouw buiten de begrenzing, waardoor groen verder onder druk komt.
- Vreemde begrenzingen:
 - Het grid kan dwars door wijken of industriegebieden lopen, wat praktisch onwerkbaar is.
 - Industriegebieden vallen soms buiten de begrenzing, terwijl ze wel groen bevatten (bijv. bomen, groene daken).

2. Kwaliteit vs. kwantiteit

- Bomen: Volume telt niet mee. Alleen de projectie van de kroon (oppervlakte) wordt gemeten, niet het ecologische belang (bijv. oude bomen met hoge biodiversiteit).
- Compensatie met jonge bomen is geen volwaardig alternatief voor oude bomen (zie opmerking Brunings Bomen).

- Stedelijk groen. Kwaliteit is essentieel. Een grasveld heeft minder ecologische waarde dan een bloemrijk grasland of bos. Verticaal groen (gevels, daken) wordt meegenomen, maar hoe wordt dit gemeten en gewaardeerd?

3. Praktische uitdagingen

- Particulier groen:
 - Borging is lastig: Gemeenten kunnen burgers niet dwingen om tuinen groen te houden.
 - Risico: Particulieren kunnen groen verwijderen (bijv. voor parkeerplaatsen of bestrating).
- Monitoring:
 - Satellietbeelden geven alleen oppervlakte weer, niet kwaliteit of biodiversiteit.
 - Afstemming met bestaande systemen (bijv. Greenlabel, GIOS) ontbreekt nog.
- Woningbouw vs. groen:
 - Spanning tussen doelen:
 - Artikel 8: Groen behouden/uitbreiden.
 - Woningbouwopgave: Voldoende woningen bouwen.
 - Risico: Groen wordt ondergeschikt aan woningbouw, vooral in dichtbevolkte gebieden.

4. Stakeholders en draagvlak

- Welke stakeholders worden betrokken bij het ontwerpend onderzoek voor de optimale begrenzing?
- Hoe wordt draagvlak gecreëerd bij burgers, bedrijven en gemeenten voor de doelen van Artikel 8?

Samenvattend, de ingebrachte vragen en opmerkingen benadrukken de onderstaande zorgen en risico's:

- Mogelijk ecologisch risico:
 - Verlies van biodiversiteit door fragmentatie en kwaliteitsverlies van groen.
 - Niet voldoen aan Artikel 8-doelen (resultaatsverplichting).
- Juridisch risico: Inbreuk op Europese richtlijnen (Vogel- en Habitatrichtlijn) als kwalitatieve doelen niet worden meegenomen.
- Ruimtelijk risico's: Balans tussen woningbouw en groen is essentieel, maar lastig te realiseren. Ongewenste ontwikkelingen (bijv. woningbouw buiten grenzen, verlies van groen).
- Maatschappelijk: Gebrek aan draagvlak door onvoldoende betrokkenheid van stakeholders.
- Praktisch: Handhaving blijft achter, waardoor groen niet wordt geborgd.
- Artikel 8 NHV stelt een resultaatsverplichting, maar de praktische uitvoering is complex.
- Steden spelen een cruciale rol in biodiversiteit, maar fragmentatie en kwaliteitsverlies zijn grote risico's.
- De minimale begrenzing kan averechts werken als deze te beperkt is of niet aansluit bij ecologische samenhang.
- Monitoring en handhaving zijn uitdagend, vooral voor particulier groen en verticaal groen.
- De zorg rond kennisdeling:
 - Deel best-practices tussen gemeenten (bijv. hoe om te gaan met verticaal groen).
 - Betrek kennisinstellingen (Naturalis, WUR, RIVM) bij het vaststellen van normen.

3.4 Deelsessie 4: ecosystemen in het landelijk gebied en de bestuivers

Tijdens deze deelsessie zijn de aanwezigen meegenomen in artikel 11, Landelijk gebied ecosystemen, en artikel 10, bestuivers.

Vragen tijdens de presentatie:

Jullie zijn al zo lang bezig (sinds 2018 Nationale Bijenstrategie) en de trend blijft dalen, is het tijd voor een nieuwe strategie?

Antwoord: Alles wat we nu hebben is op vrijwillige basis, en is niet voldoende om de trend te keren. Tijdens de presentatie is de aanvullende mogelijke inzet besproken. Zoals het ophalen van kennis, inventarisatie van uitdagingen en kansen, en prioritering maatregelen. Het scala aan maatregelen is te zien in de infographic van de presentatie .

De meeste bestuivers zitten in landbouw en natuur, en daar wordt nu op gefocust voor maatregelen. Is er dan niet meer winst te halen waar het nu slechter gaat, bijvoorbeeld in het stedelijk gebied? Waarom richten jullie je op plekken waar het al beter gaat? Het probleem is niet de aaneengesloten natuurgebieden, maar juist de stedelijke stukken daartussen. Die zijn nodig om de gebieden te verbinden.

Antwoord: Dat de prioriteit ligt bij natuur en landelijk gebied betekent niet dat je niks doet in andere gebieden. In natuurgebieden en het landelijk gebied is de meeste diversiteit aan bestuivers, waardoor deze gebieden meer potentie hebben om positief bij te dragen aan het herstel van meer verschillende populatie groepen van bestuivers.

Aanvullende opmerking van kenniscentrum EIS:

Vanuit ons is er een rapport geschreven over het verschil in de aanwezigheid van bestuivers tussen de verschillende gebieden. In alle drie de hoofdgroepen is de trend negatief, maar niet alle drie hebben evenveel potentie.

Bij stedelijke ecosystemen wordt eerst op kwantiteit gefocust, en daarna kwaliteit. Wordt er wel gekeken of er wat kwaliteit kan worden meegenomen? Staatsbosbeheer heeft ook recreatiegebieden die naast de stad liggen, en deze gebieden kunnen bijdragen aan de verbindingen tussen de stedelijke en agrarische gebieden.

Antwoord: We begrijpen de opmerking, maar kijken naar Nederland als geheel. Het is nu zo gegroepeerd dat het lijkt alsof dat soort gebieden nu buiten de boot vallen, dus we kunnen dat explicieter meenemen. Maar voor het uitvoeren van potentiële maatregelen wordt er naar heel Nederland gekeken.

Er ligt druk op het platteland om vlinderstruiken te planten en vogelsoorten bij te houden, maar soms werkt dit elkaar tegen: de vogels eten de vlinders op. Gaan we niet ten onder aan ons eigen succes? Dit soort situaties zien we niet terugkomen, hoewel de inzet op de NHV elkaar op sommige gebieden dus steekt. Praten jullie voldoende met elkaar, en wordt er rekening gehouden met deze natuurlijke vijanden?

Antwoord: we zijn niet zeker of dit in het Natuurplan moet komen of ook breder in het dossier. Dit is een fijne toevoeging.

Hopelijk worden de positieve effecten van boerennatuur meegenomen komende jaren, gaan jullie dat monitoren? Als je in gaat grijpen op sommige landbouwgewassen, moet je uitkijken wat de effecten zijn. Als melkveehouders zich gedwongen voelen om te stoppen, zijn er ook geen grutto's of andere weidevogels meer. We pleiten ervoor om ook landbouwexperts aan te haken.

Reactie van EIS: 70% van de Lucaspunten voor zweefvliegen en bijen liggen op landbouwgrond, en we gaan speciaal bij boeren monitoren. In ieder geval voor dit jaar is de monitoringskant ingevuld.

Nemen jullie ook systeemveranderingen als klimaatverandering mee? Moet een bloemenrand bijvoorbeeld inheems zijn? Dit zien we weinig terugkomen in rapportages, evenals invasieve soorten.

Antwoord: dit zit op onze radar maar is erg ingewikkeld, het is lastig te bepalen waar je de grens trekt en wat misschien inheems wordt. Dit blijft onze aandacht hebben.

Jullie zijn al lang bezig met semi vrijblijvende beleidsmaatregelen, maar het moet wat meer sturend worden. We zagen bijvoorbeeld dat een aantal procenten landbouwgrond moet worden besteed aan landbouwstroken, maar de marges van de akkerbouw zijn flinterdun dus pas ermee op. Elke procent kan een bedrijf breken. Neem de sociaaleconomische context mee.

Antwoord: de opgave moet nog gekwantificeerd worden hoeveel grond het zou moeten zijn, en het ambitieniveau moet nog worden bepaald. Dit zal ook nog duidelijker worden als er vanuit de Europese commissie bevredigende niveaus voor bestuivers vastgesteld zijn (in 2028). Het op een andere manier in zetten van gewasbeschermingsmiddelen is ook een proces en er wordt veel onderzoek naar gedaan en gewerkt aan convenanten

Opmerking:

Er wordt gewerkt aan een convenant over gewasbeschermingsmiddelen. Het gebruik van die middelen is één van de hoofdoorzaken van bijensterfte. We begrijpen dat boeren kunnen omvallen door verplichtingen dus het is een afweging, maar als we niks aan bestuivers doen hebben we mogelijk ook geen akkerbouw meer. Het is een resultaatsverplichting dus we moeten het doen. Er zijn mensen die willen, maar er zijn ook mensen die het willen houden zoals het was.

Antwoord: we hebben een strikte verordening met voor bestuivers-specifiek een resultaatverplichting, en daar moet je een afweging in maken.

Veel gestelde vragen artikel 10

Er is een resultaatverplichting voor 2030, hoe wordt dat bekeken op landelijke schaal? Gaat uit van bestaande hotspots, maar uiteindelijk is het probleem dat er in een veel groter gebied ook goede condities moeten komen.

Antwoord: Klopt, er is een landelijke resultaatverplichting en niet per gebied of provincie.

Waarom wordt gedacht als een norm/ wanneer kan je ook in agrarisch gebied spreken van genoeg leefgebied?

Antwoord: De prioritering van natuurgebied is nog niet zeker, maar dit is een prioritering van kennisinstellingen. Het is niet zeker wanneer landelijk gebied duidelijk wordt, maar het zou inderdaad goed zijn om in alle gebieden maatregelen te nemen. Het ligt ook aan de soort, want sommige bestuivers hebben meer nodig dan andere. We moeten nog uitzoeken waar in welk gebied je welke maatregelen het beste kunt gaan voeren.

De norm voor de leefgebieden zal ook voor een deel afhankelijk zijn van de bevredigende niveaus die bepaald gaan worden. Het ambitieniveau waar wij als Nederland op moeten gaan in zetten hangt namelijk wel samen met deze niveaus.

Daarnaast zijn we ook bezig met de Ministeriele Taskforce, het convenant gewasbeschermingsmiddelen, en de zoneringsaanpak, die allemaal ook bijdragen aan bestuiversdoelen. We zullen vanuit dat pakket wel wat meer helderheid kunnen geven welke maatregelen je in welke gebieden kunt doen.

Ook bij EIS is bekend dat generieke maatregelen heel belangrijk zijn, en er wordt aangegeven dat de focus eerst ligt op kwantiteit, en daarna pas kwaliteit. Waarom geen focus op 3 generieke maatregelen voor drukfactoren? Ook goed om te kijken om laaghangend fruit al te gaan plukken.

Antwoord: Vanuit artikel 4 kijk je ook meer naar stikstof en hydrologische maatregelen, daar lift artikel 10 op mee. Dus drukfactoren zijn een onderdeel van de aanpak.

Kijk ook naar de relatie met groene landbouwpartijen: wil je iets doen voor bestuivers op landbouw, dan moet je iets doen met gewasdiversificatie. Er zitten ook financiële aspecten aan. Hoe gaat alles in elkaar grijpen en wanneer ben je tevreden? Uiteindelijk moet er een gemeenschappelijke prikkel komen. Hoe wordt generiek beleid vertaald naar beheerdoelen? Met geringe wijzigingen kan je veel impact hebben.

Antwoord: Dit kun je opnemen in bestaand beleid en kijk wat je daarin kunt aanpassen. We kijken vanuit de integrale blik van de NHV naar verschillende programma's en instrumenten.

Het financiële aspect begint vanuit de EU, hoe ga je dat opnemen richting het GLB? Het haakje wat je hier maakt moet ook in programma's.

Antwoord: Dat gesprek voeren we. Ook de Europese commissie zelf stuurt hier ook op.

Het omkeren van de negatieve trend wordt genoemd, is het doel pas behaald als de trend voor elke soort is omgekeerd?

Antwoord: Nee, de trend gaat over bestuivers in het algemeen. We moeten wel de biodiversiteit van bestuivers gaan vergroten, maar niet per soort. De NHV schrijft voor om de biodiversiteit van systeem op zich te vergroten.

Wordt er ook nagedacht over publiekscommunicatie? Misschien is er veel onwetendheid over middelen? Als je steun wilt vanuit de samenleving zijn bestuivers wel goed.

Antwoord: Binnen bestuivers niet zo specifiek, dit ligt iets meer bij gewasbeschermingsmiddelen (bewustzijn wat men in hun tuin gebruikt). Wel komt er iets meer communicatie over wat je kunt doen voor bestuivers.

[Veel gestelde vragen artikel 11](#)

De enige afweging om niet voor minerale koolstof in de bodem te kiezen maar voor vlinders is omdat het moeilijk is om koolstof te monitoren?

Antwoord: De maatregelen gaan wel door vanuit klimaatopgave en eco-activiteiten, maar het probleem is dat de verandering in de bodem dermate langzaam gaat, dat de trend niet goed waar te nemen is. Experts akkerbodems adviseerden om het niet te doen.

Het probleem met weidevogels bij diversiteitsrijke landschapselementen. Het is belangrijk om context te geven en uit te leggen dat het toepassen van landschapselementen sterk afhankelijk zijn van maatwerk. Zo kan het ook beter landen.

Antwoord: Dat is een goede suggestie.

Kijk niet alleen naar landschapselementen, maar ook naar pakketten natuurbeheer.

Antwoord: Landschapselementen kunnen ook andere soorten helpen, zorgen voor goede structuur en baat voor natuur.

We zitten nu op 20% afkeuringen van de RVO als het gaat om alle eco-activiteiten. We willen graag meegeven dat het erg ontmoedigend werkt als mensen van goede wil zijn en acties ondernemen, en vervolgens dit soort mededelingen krijgen. Dan gaan mensen stoppen.

Antwoord: Er zijn verschillen tussen eco-activiteiten en ANLb. Bij ANLb kunnen de agrarische collectieven als gezamenlijke vereniging de individuele boeren ondersteunen en aanmoedigen om de maatregelen te nemen. Een vinkje zetten bij de ecoactiviteiten in de landbouwtelling is makkelijk maar niemand moedigt je verder aan. Als ANLb mogelijk is draagt het beter bij aan de indicatoren.

De boerenlandvogelindex is ingewikkeld, en er is ook een artikel 4 waarin staat dat het habitat en de leefgebieden van soorten moeten toenemen. Dit heeft volgens ons ook betrekking op vogelrichtlijn soorten. Is het niet makkelijker om dit onder artikel 4 te doen?

Antwoord: We moeten dit doen, dus én én. Er zit een verplichting achter. Wat je doet voor de ene maatregel is soms ook goed voor andere.

Wat doen jullie met predatiebeheer? We zien niet terug hoe hiermee wordt omgegaan.

Antwoord: Predatiebeheer wordt in principe aangepakt binnen weide/akkervogelbeheer, maar of het genoeg is of niet weten we niet. Nemen we mee als aandachtspunt.

Koppel je aan zelfde focus die nu in het ANLb komt? Wordt er ingezet op specifieke gebieden? Er zijn veel doelen, maar een beetje geld, en een klein gebied.

Antwoord: Graslandvlinders komen erbij. Het extra budget voor ANLb is verruimd tov het huidige budget. We monitoren en rapporteren over maatregelen en doelbereik. We laten zien dat we maatregelen nemen, en doelbereik is niet de resultaatverplichting.

Wat is in dit verband het kenmerk van een programmatische aanpak?

Antwoord: Het is meer in samenhang, het Rijk gaat samen met provincies en andere overheden aan de slag. We willen een meer gecoördineerde aanpak om connectiviteit te verbeteren, en dat maatregelen voor meerdere indicatoren bijdragen. Je wilt liever dat één maatregel voor meerdere indicatoren zinvol is.

In het veld hoor je veel dat ANLb vaak niet helemaal dekkend is, en je hoort ook vaak dat het vanuit collectieven moet gaan. Soms komen boeren vanuit een heel klein collectief, en dan is het een grote drempel om naar groter verband te gaan.

Antwoord: Agrarische collectieven helpen om te ontzorgen en motiveren om maatregelen te nemen. Zeker in overgangsgebieden gaat het ANLb groeien en kan je meer contracten afsluiten.

Opmerking:

Het budget is beperkt, dat is het probleem. Extra budgetten willen provincies alleen in overgangsgebieden inzetten. Vernauwing komt vanuit de overheid. Dit is heel jammer en een gemiste kans. Oproep om niet als politiek boeren te beperken door het te koppelen aan stikstofdoel. We hebben juist meer boeren nodig die meedoen.

Over kruidige en houtige elementen: er zijn gebieden in NL waar men dat niet wil hebben in open gebied, zijn jullie in overleg met gemeentes om de noodzaak duidelijk te maken en begrip te krijgen?

Antwoord: Dit wordt in de omgevingsplannen van gemeentes al aangegeven. Openheid is net zo goed een waarde als andere waarden die je ziet in landschap, dus het kan niet altijd, maar wellicht is randenbeheer ook al iets wat bijdraagt en dat kan altijd.

Opmerking over grondgebruik:

Het is niet zo dat de grond overal heen kan. Boeren hebben opgaven, en verliezen elk jaar al veel landbouwgrond aan andere opgaven.

Opmerking:

Het is een versterking, veel boeren die stoppen verkopen hun land niet, maar verpachten het aan de buurman.

Hoe wordt demping van sloten gehandhaafd?

Antwoord: De Waterschappen zijn in eerste instantie aan zet, maar als je ecologisch slootbeheer en randenbeheer hebt, heb je het beheer al goed geregeld. Het verhoogt de kwaliteit, en dan wordt er ook minder gedempt. Maar dit verschilt ook per gebied.

Opmerking:

Ook op landelijke schaal kan je die controlefunctie hebben om jaarlijks te controleren hoeveel sloten worden gedempt of hoeveel landschapselementen er worden verwijderd.

Nederland gaat vooral voor minimale (sobere) uitvoering, dat is teleurstellend vooral ook omdat we bijna alle verplichtingen afgelopen jaren niet hebben gehaald. Ook hebben we te maken met te weinig handhaving, wordt er over nagedacht hoe we dat voorkomen?

Antwoord: De term sober heeft een soort bijmaak van weinig doen, maar de invulling van de NHV na 2030 is al enorm. De ondergrens vraagt al veel. Ook is er ambtelijk afgestemd over het verschil tussen beleid en uitvoering, je hebt wat met marges te ontwikkelen in beleid zodat je in praktijk doel gaat halen. Laat je niet misleiden door de term sober.

Over de maatregelen voor generieke drukfactoren: wij komen veel bij gemeentes en zien veel energie en ideeën voor maatregelen. De vraag is of we niet aan het dweilen zijn met de kraan open. Er was gisteren nog discussie in de Tweede Kamer over pesticidengebruik. Wat kunnen we verstaan onder het 'in beeld zijn van generieke drukfactoren'? Bang dat de energie wegslaat terwijl de aanpak niet duidelijk is vanuit het Rijk.

Antwoord: Het is een spannend proces waar we politiek-bestuurlijk in zitten, we kijken ook met de MTF naar systeemverandering. Ook op het gebied van generiek stikstofbeleid, hydrologie, en gewasbeschermingsmiddelen. Dit is een eeuwig spanningsveld in de politiek-bestuurlijke besluitvorming. Ook is het lastig om generiek op nationaal niveau afspraken te maken naast wat er al wordt gedaan. Bijvoorbeeld het ANLb pakket kruidenrijk grasland pakt de drukfactoren al op perceelniveau aan, dus je kunt op kleine schaal al heel veel doen. Begin daar sowieso alvast, maar je hebt in principe allebei nodig.

3.5 Deelsessie 5: Terrestrische ecosystemen (op land)

Tijdens deze deelsessies namen wij de aanwezigen mee in artikels 4, 12 en 13, gebieden met enkel de bestemming natuur op land.

Algemeen

- Goed om nog te kijken naar de framing van woorden zoals: sober (wat is daar nog van over/het woord leeft nog) en restopgave (gesimplificeerd/doet het recht aan de echte opgave?) en hoe om te gaan met (benoemen van de afhankelijkheid van) drukfactoren.
- Door meerdere partijen werden zorgen geuit over of gevraagd naar inspraak op maatregelen uit de MTF.

Veel gestelde vragen – Terrestrische ecosystemen

Wat is de relatie tussen het verslechteringsverbod en genoemde indicatoren van de presentatie?

Antwoord: Verslechteringsverbod geldt voor alle leefgebied van soorten. Bedoeld worden de indicatoren op de herstopgave, dus het mag niet alleen niet achteruitgaan, maar er moet ook een gunstige toestand worden bereikt. Het verslechteringsverbod geldt breder: hoe te implementeren, welke bestuurlijke afspraken zijn daarvoor nodig? In september 2027 leveren we het plan in, vanaf dan gaat het gelden. De negatieve trend moet stoppen, in 2050 moeten we kwantiteit en kwaliteit op orde hebben.

In de VHR is al eerder getekend om te komen tot verbetering. Wat is er anders?

Antwoord: Dit staat gelijk aan de eerdere VHR. Op soorten mag het niet verslechteren, maar vanuit de NHV mogen ook de leefgebieden niet verslechteren. Het wordt concreter. Herstel en uitbreiding. Nieuwe natuurdoelen zijn de opgaven voor Natura 2000. Dit is al meegenomen in de restopgave. De VHR en NHV worden gesynchroniseerd, daar zoeken we de synergie naar de toekomst toe op. Qua doelstellingen zijn er geen verschillen meer tussen de NHV en de VHR. De manier van monitoring en rapportage verschilt wel.

[Rapportage Vogel- en Habitatrichtlijn | natura 2000](#)

Doelstelling vanuit NHV is om 10 procent bosuitbreiding te bereiken na 2030. Waarom is de doelstelling verlaten in artikel 4?

Antwoord: beredeneerd vanuit de doelstelling vanuit artikel 4 is bosuitbreiding niet nodig, maar vanuit het bosartikelen zijn er wel, daarom zijn ze niet opgenomen bij artikel 4 (maar bij artikel 12 en 13).

In de introductie vanochtend kwam ‘sober’ naar voren. Met hoe slecht we ervoor staan, is dat een kader of wordt het doorgetrokken tot de maatregelen?

Antwoord: Het nieuwe kabinet afscheid genomen van het woord sober. We doen het ‘minimale’ omdat het al een grote opgave is om de gehele NHV te implementeren. Dat is al een uitdaging in zichzelf. We kijken naar synergie tussen artikelen (bv. hoe stedelijke ecosystemen ten goede komen van bestuivers). Hoe gaan we er aan voldoen qua wetgeving.

Waar is de 20 miljard van de MFT op gebaseerd?

Antwoord: € 20 miljard is door dit kabinet vrijgemaakt om uit het stikstofslot te komen en natuurherstel en landbouw integraal aan te pakken.

De zorgen om de soberheid kan ik mij deels in vinden, zoals in de vorige bijeenkomst is besproken: we kunnen bepaalde indicatoren meten of we vooruitgang boeken. Dat is de soberheid. Benieuwd in juni naar de concept maatregelenpakket uit de taskforce: op welke manier gaat het voorgelegd worden en bijzonder relevant. Komt daar iets van naar buiten waar een reactie op kan en mag komen?

Antwoord: eind juni wordt het Taskforce pakket in de Ministerraad vastgesteld en dan wordt het in de kamerbrief gecommuniceerd. Wat daarna komt: vertaling maken hoe dragen de maatregelen bij aan het plan en wat is er dan misschien nog extra nodig? Ja, MTF gaat een groot deel omvatten, maar mogelijk niet alles en dat gaan we uitwerken richting het definitieve plan.

[Veel gestelde vragen artikel 12 & 13](#)

Wat is het bevredigend niveau. Wat is dat? Doelen in 2030: indicatoren stel je later vast dan 2027. Als je nu de plannen maakt en pas in 2030 vaststelt, kan dat wel?

Antwoord: We weten nu nog niet wat het bevredigend niveau wordt. Maar je weet wel wat je nodig hebt om tot een significante trend te komen. Effecten van maatregelen duren even voordat je het gaat zien. De vraag is of je de stijgende trend al kan zien. Je moet bewijzen dat je het goed genoeg in gang hebt gezet. Nieuwe slag is nodig wat het gat is. Waar moeten we nog verder door trekken. In 2028 komt de EC met richtlijnen hoe de bevredigende niveaus vast te stellen. Vandaar dat er alvast gewerkt wordt om tot een stijgende trend te komen en daarna wordt het einddoel bepaalt.

Hoge Veluwe: Betekent het dat de maatregelen dan niet kunnen worden ingezien omdat ze in de MTF worden bepaald. Zijn die dan gelijk definitief?

Antwoord: We verwijzen ernaar in het Ontwerp - Natuurplan, dat doen we samen met medeoverheden en het sectoroverleg. Niet koud in consultatie. We hebben een jaar met elkaar om te kijken hoe we van het Ontwerp - Natuurplan naar het definitieve Natuurplan komen inclusief alle maatregelen.

Er wordt gesproken over natuur en natuurdoelstellingen. En er wordt snel geschoten in de rails van VHR en Natura 2000. Maar de eenvoudige constatering: voor insecten is vliegbasis Soesterberg bijzonder belangrijk. Er gaat iets mis als we het alleen houden op Natura 2000. Herijking Natura 2000 is nodig.

Antwoord: Het is niet de bedoeling om alleen te richten op Natura 2000 en VHR. Met bestuivers en andere artikelen kijken we ook buiten het gebied: landbouw en stedelijk gebied. Artikel 4 gaat specifiek over dit onderdeel.

Waarom hebben we gebieden die niet Natura 2000 zijn? Het gaat over natuur en juridische kanten. Maakt het uit?

Antwoord: Voor de NHV maakt het niet uit. Maar we hebben te maken met korte tijdlijnen, daarom geven we prioriteit aan Natura 2000. Dit mag ook van de EC. Richting 2040 en 2050 voor volledig herstel moeten we naar buiten kijken.

Hoe wordt nou omgegaan met een deel dat onbekend is. Dan weet je niet hoe je voor- en achteruitgaat. Hoe is dat nu geborgd? We hebben al veel habitats die in slechte staat zijn,

ga je van heel slecht naar slecht. Is dat herstel?

Antwoord: wanneer je een beetje herstelt en nog niet in de goede toestand bent, dan is dat nog niet genoeg. Goede toestand: is ook voor de gebieden waar we geen gegevens van hebben. We hebben tijdsgebonden eisen voor monitoring. We sluiten daarvoor echt aan bij de VHR. Parallel daaraan loopt het Verbeterprogramma VHR monitoring voor kaders en toetsing.

Wat mij opvalt dat kwaliteit van bos en bomen ontbreekt. Kwaliteit van bomen, bv. naaldbomen en eiken. Het gaat ook slecht met de bodemkwaliteit (wetenschap). Er gaat van alles mis op de droge bodems. Dit is van invloed op insecten. Er is iets mis met onze bladluizen. Ik mis het onderwerp kwaliteit. Het gaat vooral over kwantiteit.

Antwoord: Met de integrale aanpak gefocust op revitalisering van bossen focussen we juist op de kwaliteit. In essentie gaat de NHV ook meer over kwaliteit van bos. Boscossystemen moeten hersteld worden, indicatoren welke een proxy zijn voor kwaliteit van bos moeten een stijgende trend laten zien. Ook bij provincies is bekend dat ze gerevitaliseerd worden. Ook vanwege klimaat en koolstof. Op die manier kijken we juist naar kwaliteit.

Systeemherstel is belangrijk: hoe meet je biodiversiteit en behoud van natuur? Hoe meet je dat? Ook in termen van beheer?

Antwoord: De NHV verplicht, maar het maatregelen pakket kan uitgekozen worden. Dit speelt veel meer voor artikel 4. Er wordt ingezet op natuurlijke processen. Hoe verhoudt zich dat tot verantwoording van behoud habitattypen. Je wilt recht doen aan rapportage richting EU. Cijfers vertellen niet het hele verhaal. Het is mogelijk om het verhaal toe te lichten onder het kopje: ecologisch beheer.